

ORTADOĞU KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE ORTADOĞU COĞRAFYASI İLE İLGİLİ BİR LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Nuran TAŞLIGİL*
Güven ŞAHİN**

Özet

Avrupa özellikle de Birleşik Krallık merkezli dünya haritasının doğusunda kalan kesim salt stratejik amaçlı askeri ve siyasi uygulamalar gereğince belli bölgelere ayrılmıştır. Bu açıdan “Ortadoğu” olarak nitelendirilen saha da coğrafi bir bölgeyi ifade etmemektedir. Söz konusu bu saha gerek doğal kaynakları gerekse stratejik özellikleri nedeniyle sürekli dünya gündemini işgal etmiştir. Sayılabilecek daha pek çok kendine has özelliğiyle Ortadoğu, aynı zamanda tüm disiplinlerce araştırılıp üzerinde durulan bir bölgedir. Bu kapsamda coğrafyacılar da fırsat buldukça bölgenin fiziki ve beşeri – iktisadi coğrafyası konusunda araştırmalar yapmışlar ve yapmaya da devam etmektedirler. Coğrafi açıdan ele aldığımız Ortadoğu kapsamında günümüze kadar yapılan tüm coğrafi çalışmalar ortaya konmaya çalışılmış ve sonuçta toplam 81 eser künyeleri ile belirtilmiştir. Bu çalışmada amaç daha önceden Ortadoğu coğrafyası ile ilgili yapılmış olan çalışmalarını ortaya koyarak yeni çalışmalara yön verebilmektir.

Anahtar Kelimeler: *Ortadoğu, Güneybatı Asya, Coğrafya, Literatür.*

A TURKEY BASED LITERATURE REVIEW ON MIDDLE EAST CONCEPT AND MIDDLE EAST GEOGRAPHY

Abstract

On the global world map, the eastern side of Europe, more specifically the eastern of United Kingdom has been divided into regions, based on strategical military and political implementations. Therefore, the term “Middle East” does not refer to a geographical area. This region has always been in the agenda of the world because of its strategical importance and rich natural resources. With its many more trademarks, Middle East has been the subject of researches in various disciplines. In this context, geographists are continuously analyzing the physical, populational and economical states of this region. In this study, we set forth the geographical concept of Middle East by reviewing 81 studies, which analyzed the geographical aspects of this region. We are hoping that our study will shed light to future studies on Middle East concept.

Key words: *Middle East, Southwest Asia, Geography, Literature.*

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

** Uz., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü.

Giriş

Kavram olarak Ortadoğu (*İng.* Middle East, *Alm.* Mittlerer Osten, *Fr.* Moyen Orient) coğrafi bir bölgeyi ifade etmemekte olup tamamiyle siyasi bir sınırlandırmadan ibarettir. Bununla birlikte günümüzde olduğu gibi geçmiş dönemlerde de Ortadoğu ifadesiyle tam olarak nerenin ve hangi ülkelerin kapsandığı netlik kazanmamıştır. Bu sınırlandırma zaman içerisinde değişim gösterdiği gibi ülkeden ülkeye de farklılık göstermektedir.

Coğrafi bir kavram ve bölge olmayan Ortadoğu'nun siyasi açıdan kapsadığı ülkeler ise her dönem için bir tartışma konusu olmuş, pek çok kaynakta çok farklı bir sınırlamaya gidildiği gözlenmiştir. Kısaca Ortadoğu kavramının gelişim sürecini inceleyecek olursak; ilk olarak 1902 yılında Amerikalı Deniz Tarihçisi ve Strateji Uzmanı Alfred Thayer MAHAN (1840 – 1914)¹ tarafından Arabistan Yarımadası ile Hindistan arasındaki sahayı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu ayırimda Birleşik Krallık dünya haritasının ortasında yer alacak şekilde dünyanın farklı kesimleri farklı gruplar içerisinde toplanmıştır. Bu kapsamda Japonya, Malezya, Çin, Tayland gibi ülkeler “Uzak Doğu” grubu altında toplanmış; Türkiye ile birlikte Balkan ülkeleri, eski Doğu Bloğu ülkelerinin bir kısmı ile Arabistan Yarımadası'nın tamamı ve İran “Ortadoğu” grubuna dahil edilmiştir (Tablo 1). Bu bölgelerde zaman içerisinde meydana gelen idari değişimler (Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması, Doğu Bloku'nun çökmesi, Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın bölünmesi, Kıbrıs'ta iki devletin kurulup bunlardan G.K.R.Y.'nin A.B. ülkesi olması gibi) söz konusu bu kavramların sınırlarında önemli değişikliklere sebep olmuştur.

Ortadoğu Kavramı ve Kapsamı

Yukarıda bahsi geçen ve İngilizler başta olmak üzere Batılı ülkelere dünya haritasının merkezine yerleştirilen Avrupa'nın doğusunda kalan Asya ve Afrika'nın bir kısmını kapsayacak şekilde gruplandırılan “Doğu” kesimi içerisinde sınırları en karmaşık ve belirsiz olan Ortadoğu'dur. Askeri ve siyasi bir yapılanmadan kaynaklı bu ayırımın tarihsel süreçte geçirdiği değişimleri inceleyecek olursak kapsadığı ülkeler 18 ila 38 arasında değişmiştir. Yakındoğu kavramı 19. yy.'a kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarına uyacak şekilde bugün bağımsız birer devlet olan fakat o dönemde imparatorluk sınırları içerisinde yer alan ülkeleri karşılamak amacıyla kullanılmıştır (Gözenç, Günal ve Özdemir, 2006, 8). Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Amerikalılar ve İngilizler Fas'tan başlayarak Pakistan'a kadar uzanan kesimi “Ortadoğu” olarak nitelendirmişlerdir. Günümüzde en geniş Ortadoğu kavramı Amerikalıların benimsemiş olduğu batıda Fas,

¹ İlk olarak “The Persian Gulf and International Relations” adlı eserinde “Ortadoğu” kavramını kullanan MAHAN, aynı zamanda “Ortadoğu” kavramının mucidi olarak da bilinmektedir.

Moritanya ve Batı Sahra'dan başlayıp doğuda İran, Afganistan ve Pakistan'ı da içine alacak şekilde olan gruplamadır. Buna karşılık Fransızların ve Almanların Ortadoğu kavramı biraz daha dardır. Bu ülkelere göre Ortadoğu: batıda Mısır'dan başlayıp doğuda İran ile son bulan ve toplamda 18 ülkeyi kapsayan gruplamadan ibarettir. Bununla birlikte bazı araştırmacılar ve strateji uzmanları Sudan'ı da bu son gruba dahil etmektedirler.

Ortadoğu kavramı 1939 yılına kadar belirsizliğini korumakla birlikte bu tarihten itibaren Birleşik Krallık'ta resmi kaynaklarda da kullanılmaya başlanmıştır (Özey, 2007, 240). Buna göre Ortadoğu: Malta, Trablusgarp, Sirenayka², Mısır, Kıbrıs, Lübnan, Suriye, Filistin, Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Yemen, Aden, Eritre, Habeşistan, İngiliz, İtalyan ve Fransız Somalileri, Sudan ve de Basra Körfezi'ndeki şeyhliklerden oluşmaktaydı. Önceleri Ortadoğu kapsamında yer alan Malta, Libya, Sudan, Eritre, Cibuti³, Etiyopya (Habeşistan) ve Somali ilerleyen yıllarda bu kavramın sınırlarından çıkartılmıştır. Afganistan ve Pakistan ise Ortadoğu'nun yakın çevresi olarak kabul edilmiştir. Son yıllarda yapılan bu ayırımında yaşanan bir diğer değişiklik de Kıbrıs Adası üzerinde kurulu Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte adanın tümüyle Avrupa'nın bir parçası olarak kabul edilip Ortadoğu kapsamında değerlendirilmemesidir. A.B.D. ise Ortadoğu kavramı içerisinde Kuzey Afrika'nın tamamını, Arabistan Yarımadasını, Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan'ın da yer aldığı çok geniş bir sahayı ele almaktadır. Bununla birlikte Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın içinde yer aldığı ve genel itibariyle Kafkaslar olarak nitelenen bölgeyi de Ortadoğu içerisinde değerlendirenlerde var olmakla birlikte bu ekseriyetle kabul görmeyen bir ayırımıdır.

² Kirenayka olarak da bilinen Sirenayka bugünkü Libya'yı oluşturan üç emirlikten biridir.

³ 1977 yılında bağımsızlığını ilan eden Cibuti, Batılı kaynaklarda "Fransız Somalilandı" olarak geçmektedir.

	Ortadoğu	Yakındoğu	Uzakdoğu	Güneybatı Asya
1	Bahreyn	Birleşik Arap Emirlikleri	Brunei Sultanlığı	Azerbaycan
2	Birleşik Arap Emirlikleri	Bahreyn	Çin Halk Cumhuriyeti	Bahreyn
3	Filistin	Batı Sahra	Doğu Timor	Birleşik Arap Emirlikleri
4	G.K.R.Y.	Cezayir	Endonezya	Filistin
5	Irak	Fas	Filipinler	G.K.R.Y.
6	İran	Filistin	Güney Kore	Irak
7	İsrail	G.K.R.Y.	Japonya	İran
8	Katar	Irak	Kamboçya	Katar
9	K.K.T.C.	İran	Kuzey Kore	K.K.T.C.
10	Kuveyt	İsrail	Laos	Kuveyt
11	Lübnan	Katar	Makao Özel Yönetim Bölgesi	Lübnan
12	Mısır	K.K.T.C.	Malezya	Suriye
13	Suriye	Kuveyt	Moğolistan	Suudi Arabistan
14	Suudi Arabistan	Libya	Myanmar	Türkiye
15	Türkiye	Lübnan	Rusya Federasyonu (Asya Rusya'sı)	Umman
16	Umman	Mısır	Singapur	Ürdün
17	Ürdün	Moritanya	Tayland	Yemen
18	Yemen	Suriye	Tayvan (Çin Cum.)	
19		Suudi Arabistan	Vietnam	
20		Tunus		
21		Türkiye		
22		Umman		
23		Ürdün		
24		Yemen		

Tablo 1: Batılılar Tarafından Asya ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Gruplandırılması ve Coğrafi Bir Kavram Olarak Güneybatı Asya Ülkeleri

Tablo 1'i daha detaylı bir şekilde incelediğimizde ilk sütunda günümüzde ağırlıklı olarak kabul gören Ortadoğu kavramı içerisindeki on sekiz ülke görülmektedir (Bunlardan K.K.T.C. ve Filistin'in durumu uluslararası alanda hala netlik kazanmamıştır). Yakındoğu ülkelerine baktığımızda ise Osmanlı

İmparatorluğu sınırları içerisinde Balkan ve Kafkas ülkeleri dışındaki Afrika ve Asya ülkelerini kapsadığı gözlenmektedir. İlk olarak 19. yy.'ın ikinci yarısında ortaya çıkan Yakınoğu kavramı, 20. yy.'ın ilk yarısından sonra alanını biraz daha daraltarak yerini Ortadoğu kavramına bırakmıştır (Anonim, 2011). Batılı ülkelerin haritanın doğusunda kalan bölgeleri gruplara ayırmada en istikrarlı ve sınırları hemen hemen en net olan bölge Uzakdoğu'dur. Özellikle bu kesimdeki sömürgelerini ve kendilerine en uzak olan noktaları ifade etmek için bu kavramı kullanmışlardır. Bazı kaynaklarda ise Uzakdoğu sınırlarına Papua Yeni Gine'de dahil edilmekte, 1997 yılında Çin'e devredilen Hong Kong'da ayrıca ele alınmaktadır.

Siyasi ve askeri, bazı araştırmacılara göre ise başta petrol olmak üzere hammadde kaynaklarına göre sınırları belirlenen Ortadoğu'yu coğrafi bir perspektifle incelemeye kalktığımızda sahanın sınırları konusunda uluslararası kabul gören bir netlik olmadığından sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bu açıdan bölgeyi coğrafi açıdan ilk ele alan kişilerden biri olan Merhum Hocamız Sn. Prof. Dr. Necdet TUNÇDİLEK, bölgeyi "Güneybatı Asya" olarak ele almış başta Mısır olmak üzere diğer Afrika ülkelerinden hiçbirini çalışma alanı içerisinde değerlendirmemiştir. Zaten Ön Asya veya Güneybatı Asya sınırları içerisinde Afrika ülkelerinin değerlendirilmesi coğrafi değerlendirmeye aykırıdır. Bu nedenle TUNÇDİLEK coğrafi açıdan Karadeniz, Akdeniz, Kızıl Deniz, Basra Körfezi ve Hazar Denizi'nin çevrelediği sahayı işaret etmekte ve 1968 yılı itibarıyla Türkiye, İran, Suudi Arabistan, Irak, Yemen, Suriye, Kıbrıs, İsrail, Lübnan, Ürdün, Aden, Hadramut, Kuveyt, Bahreyn, Umman ve Maskat'ı bölgenin coğrafyasının incelenmesinde ele alınacak ülkeler olarak belirlemiştir. Bu konuda sahayı yeniden Güneybatı Asya sınırları içerisinde değerlendiren Hocamız Sn. Prof. Dr. Selami GÖZENÇ, Mısır haricinde Tablo 1'de görüldüğü şekliyle 17 ülkeyi inceleme kapsamına almıştır.

Burada bahsedilmesi gereken bir diğer konu da bölgeyi sadece Güneybatı Asya ölçeğinden farklı olarak, hala netlik kazanmamış Ortadoğu ölçeğinde değerlendiren araştırmacılarımızın da bulunduğudır. Bu konuda 2004 yılında 4. baskısını gerçekleştirdiği "*Ortadoğu'nun Coğrafyası*" adlı eserinde Prof. Dr. Tufan KARAASLAN, 20 ülkeyi araştırma kapsamında ele almıştır (Suudi Arabistan, Irak, İran, Suriye, Kuveyt, İsrail, Lübnan, Ürdün, Mısır, Yemen, Kıbrıs, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Umman Sultanlığı, Cibuti, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Türkiye). Ortadoğu coğrafyası kapsamında 2009 yılındaki kitabında Sn. Prof. Dr. Ramazan ÖZEY ise Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan gibi Kafkas ülkelerini ve Cibuti'yi dahil etmemiş, Kıbrıs'ı ise K.K.T.C. ve G.K.R.Y. şeklinde iki ayrı devlet olarak toplamda 18 ülkeyi incelemeye almıştır. Ülkeler Coğrafyası perspektifindeki değerlendirmesinde Sn. Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY ise "*Kitalar ve Ülkeler Coğrafyası*" adlı eserinde Ortadoğu başlığı altında Afganistan, Lübnan, Ürdün, İsrail, Filistin, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Umman Sultanlığı ve Yemen olmak üzere toplam 13 ülkeyi incelemeye almıştır.

Sonuç olarak tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzdeki araştırmacılarca da Ortadoğu kavramı ve sınırları belirsizliğini hala korumaktadır. Bölgeyi coğrafi özellikleriyle ele alan uzmanlar arasında da tam bir fikir birliğinden söz etmek mümkün görülmemektedir. Zaten Ortadoğu coğrafyası ile ilgili oldukça sınırlı olan kaynaklarda özellikle Ortadoğu'nun kenar bölgelerindeki ülkelerin (Afganistan, Pakistan, Sudan gibi) dahil edilip edilmemesi hususunda ciddi ayrılıklar gözlenmektedir. Yıllardır iç karışıklıklar ve savaşlarla boğuşan Ortadoğu ülkelerinden bazılarının statüsünün hala belirsizliğini koruması da araştırmalarda karşılaşılan bir başka sorundur. Bu açıdan burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta coğrafi araştırmalarda kolaylık sağlayacak bir bölge kavramının belirlenmesi gerektiğidir. Bunun içinde bölge ayırımında göz önüne alınması gereken fiziki ve beşeri – iktisadi coğrafya şartlarına uyacak şekilde, politik ve askeri görüşlerden arınmış bir sınırlandırmaya gidilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de Ortadoğu Coğrafyası Araştırmaları

Ortadoğu olarak nitelendirilen bölgenin merkezi kısmını Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının kesişme noktası olan Anadolu ve Arabistan yarımadalarının oluşturduğunu söyleyebiliriz. Dünya medeniyetinin beşiği olarak kabul edilen bu toprakların asırlarca Osmanlı İmparatorluğu himayesinde kalması münasebetiyle pek çok Türk araştırmacı bölge coğrafyasıyla ilgili seyahatnameler başta olmak üzere önemli eserler ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte günümüz coğrafi perspektifiyle bölge hakkında yapılan araştırmaların geçmişinin bir asrı bile bulmadığı hatta çoğu tez niteliğindeki araştırmaların da son 20 yılda ortaya konduğu gözlenmiştir. Elbette bölgenin coğrafi özellikleri ile ilgili araştırmaların bu derece sınırlı olmasında bölgedeki savaşların ve yaşanan iç karışıklıkların caydırıcı etkisi de yadsınamaz.

Türkiye’de akademik anlamda Ortadoğu Coğrafyası ile ilgili kurumsal anlamda ilk çalışmalar 03.07.1992 tarihinde 2809 sayılı kanunu değiştiren 3837 sayılı kanunla Marmara Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı olarak kurulan “*Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü*”¹ sonradan “*Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü*” adı ile faaliyetlerine devam etmiştir². Bugün Enstitü bünyesinde 4 anabilim dalı bulunmakta olup bunlardan birisi de “Ortadoğu Coğrafyası”dır³. Ortadoğu Coğrafyası Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programı bulunmakta olup bugüne kadar künyeleri “Tezler” başlığında verilmiş olan toplam 38 tezdən 35 tanesi enstitü bünyesinde yapılmıştır⁴.

¹ İlk olarak 1995 yılında İslam Ülkeleri Coğrafyası ve Demografi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programı açılmıştır.

² Enstitü resmi sitesi için bakınız: <http://oae.marmara.edu.tr/index.php> (Son erişim: 08.07.2011).

³ Diğer Anabilim dalları: Ortadoğu İktisadi, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri ile Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi’dir.

⁴ Bu çalışmada Türkiye haricindeki Ortadoğu ülkeleriyle ilgili hazırlanan tezlere yer verilmiştir.

Marmara Üniversitesi bünyesindeki bu enstitü dışında Ortadoğu Coğrafyası ile ilgili araştırma yapan herhangi bir akademik birim bulunmamaktadır. Bununla birlikte Fırat Üniversitesi'nde "*Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*" ve de Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde "*Ortadoğu Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*" olmak üzere iki tane araştırma merkezi daha kurulmuştur. Bunlardan Fırat Üniversitesi'ne bağlı olan Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde henüz fiili anlamda coğrafi araştırmalar söz konusu olmasa da Merkez bünyesindeki "*Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*" adlı yayın organında bölgeyle ilgili coğrafi araştırmalara da yer verilmektedir. Merkez, ilk sayısını Ocak 2003'te yayınladığı dergisinde bu zamana kadar Ortadoğu coğrafyasıyla ilgili toplam 5 coğrafi makaleye yer vermiş olup bunlarla ilgili künye bilgisi "Makaleler" başlığı altında belirtilmiştir.

Türkiye'de Ortadoğu Coğrafyası ile ilgili yapılan en eski çalışmalar kitap olarak yayınlanmış olup bugüne kadar 12 eser ortaya konmuştur. Bunlar arasında ise Merhum Prof. Dr. Osman Sami ÖNGÖR (1915 – 1996) Hocamızın 1965 yılında yayınladığı "*Ortadoğu (Siyasi ve İktisadi Coğrafya)*" adlı eserini bu alandaki ilk çalışma olarak nitelendirebiliriz. Kısa bir süre sonra (1968) Merhum Prof. Dr. Necdet Tunçdilek'in bölge coğrafyası ile ilgili ilk eserinin ardından ilerleyen yıllarda gerek güncelleme yoluyla gerekse yeni coğrafi gözlemlerini aktardığı çalışmaları yayınlamaya devam etmiştir. Makale kapsamındaki en eski çalışma (1953) ise Merhum Ord. Prof. Dr. Ali TANOĞLU'na (1904 – 1974) ait "Mısır ve Süveyş Kanalı" adlı çalışmadır. İlerleyen yıllarda Ortadoğu coğrafyası ile ilgili toplam 25 makalenin yayınlandığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmaların kapsadığı ülkelere baktığımızda genel olarak çok büyük bir kısmının Kıbrıs Adası ve K.K.T.C. ile ilgili olup toplam 81 çalışmanın ¼'ünden fazlasını (23 tanesi) teşkil ettiği saptanmıştır. Kıbrıs Adası ve K.K.T.C.'nin ardından Suriye, İran ve Irak gelmektedir. Öte yandan bazı Ortadoğu ülkelerinin coğrafi açıdan ele alınmadığı (Bahreyn, Katar gibi) bazıları ile ilgili de çok az bir coğrafi bilgiye sahip bulunmaktayız (Yemen, Suudi Arabistan, B.A.E. gibi). Bununla birlikte çoğu Ortadoğu ülkesinin coğrafi açıdan henüz tatminkâr edici bir şekilde değerlendirilemeyeşinde (Irak, Filistin, Yemen gibi) daha öncede belirtildiği gibi yaşanan çatışmaların caydırıcı etkisi yadsınamaz. Bununla birlikte asırlarca Türk hâkimiyetinde kalmış ve günümüzde de toplamda en uzun sınırlarımızı teşkil eden İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerin coğrafi açıdan sağlıklı bir şekilde irdelenemeyeşini gerek kültürel gerekse iktisadi açıdan bir bilinmezlik ve birtakım ayrılıklar yaratmaktadır. Mekânsal bir analiz yapılmadan ülkelerin ticari ve kültürel işbirliği içerisine girmesi beklenemez bunun içindir ki coğrafi araştırmalar Türkiye'nin Ortadoğu pazarına açılmasında bir basamak teşkil edecektir. Yapılan coğrafi araştırmalar da buna emsal teşkil edebilecek niteliktedir (Rüzgâr enerjisi, petrol, doğalgaz ve tarım gibi). Burada belirtilmesi gereken

bir diğer husus ise her ne kadar Türkiye’de bir Ortadoğu ülkesi olsa da bu çalışmanın kapsamı gereği Türkiye dışındaki Ortadoğu ülkeleri ile ilgili coğrafi araştırmalara ait bibliyografyalara yer verilmemiştir.

Ortadoğu coğrafyası ile ilgili yapılmış çalışmaların genel olarak konularına baktığımızda ise tüm çalışmaların sadece 9 tanesi bölgenin fiziki coğrafyası ile alakalı olup geri kalanı beşeri ve iktisadi coğrafyayla alakalıdır. Ülkeler coğrafyası kapsamında hazırlanan kitaplarda tek tek ülkeler ele alınırken fiziki coğrafya özelliklerine ana hatlarıyla değinilmekle birlikte genel olarak hem bölge hem de ülkeler bazında özellikle fiziki coğrafya konusunda kaynakların çok az olduğunu söyleyebiliriz.

Kitaplar:

Gönençgil, B. ve Çavuş, E., (2006). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İklimi”, Elçi Yayıncılık, 2006, İstanbul.

Gözenç, S., (1999). “Güneybatı Asya ‘Ortadoğu’ Ülkeler Coğrafyası”, Çantay Kitabevi, s. 247, 1999, İstanbul.

Gözenç, S., Günel, N. ve Özdemir, Y., (2006). “Ortadoğu ‘Güneybatı Asya’ Ülkeler Coğrafyası”, Ek-Bil Matbaacılık, s. 224, 2006, İstanbul.

Karaaslan, T., (2006). “Ortadoğu’nun Coğrafyası”, Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, s. 180, 2006, Ankara.

Koçman, A., İbrahimov, A., Öner, E., Temuçin, E., Ölgen, M. K., Sezer, L. İ., Işık, Ş., Soykan, F. ve Mutluer, M., (1994). “Azerbaycan Coğrafyası”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 78, s. 212, 1994, İzmir.

Köksal, A., (1976). “Güney Anadolu Bölgesi ve Kıbrıs’ın Turizm Coğrafyası”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 264, 1976, Ankara.

Öngör, O. S., (1965). “Ortadoğu (Siyasi ve İktisadi Coğrafya)”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No: 185/167, 1965, Ankara.

Özey, R., (2009). “Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası (Ülkeler, İnsanlar, Sorunlar)”, Aktif Yayınevi, s. 431, 2009, İstanbul.

Tarkan, T., (1975). “Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)”, Atatürk Üniversitesi Yay. No: 417, Edebiyat Fakültesi Yay. No: 77, Ders Kitapları Serisi No: 4, Ankara.

Tunçdilek, N., (1968). “Güneybatı Asya”, Güven Basımevi, İstanbul, I. Baskı: 1962, II. Baskı: 1968, s. 279, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1971). “Güneybatı Asya Fiziki Ortam”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yayın No: 65, 1971, İstanbul.

Yücel, T., (1976). “Suriye – Irak’ta Türk Bölgeleri ve Kıbrıs Coğrafyası”, Türk Dünyası El Kitabı I., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 45, Seri : I, Sayı: A5, s. 105 – 112, Ankara.

Makaleler:

Akdemir, İ. O. ve Çağlıyan, A., (2004). “Türkiye’nin Dış Ticaretinde Ortadoğu Ülkelerinin Payı”, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi Cilt:2, Say: 1, s.143-186, Elazığ.

Alagöz, C. A., (1971). “Coğrafya Gözü ile Kıbrıs”, Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: XIV – XV, Sayı: 18 – 19, İstanbul.

Arslan, H. ve Karakaş, E., (2003). “Türkiye Turizminde Ortadoğu Ülkelerinin Durumu (1982 – 2002)”, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, S. 113 – 130, Elazığ.

Atalay, İ., (2003). “Siyasal Ve Ekonomik Açından Ortadoğu’ya Genel Bir Bakış”, Atese’de (Genel Kurmay Başkanlığı) Yayına Verilmiş Makale, 2003, İzmir.

Bekdemir, Ü., Şahin, F. ve Kadıoğlu, Y., (2001). “Trabzon Limanı’ndan İran’a Yapılan Transit Ticaretin Gelişmesi, Sorunları ve Geleceği”, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, s. 35 – 55, Konya.

Çaydamlı, K., (1964). “Limasol Limanı”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 22 – 23, Ankara.

Doğaner, S., (1994). “Mısır’da Coğrafyanın Turizme Etkileri”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 29, s. 83 – 114, Türk Coğrafya Kurumu Yay. İstanbul.

Ekinci, İ., (2006). “Basra’nın Tıbbi Coğrafyası Hakkında Bazı Bilgiler”, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, S. 157 – 178, Elazığ.

Elibüyük, M., (2003). “Orta Doğu’nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi”, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, S. 129 – 156, Elazığ.

Günel, N., (2003). “Drought in the Middle East”, Turkish Review of Middle East Studies Foundation for Middle East and Balkan Studies, Annual 2003/14, Bigart / İstanbul.

Günel, K., (1998 – 1999). “Fırat ve Dicle Sularının Paylaşılma Sorunu”, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 2, s. 237 – 242, İstanbul

Gürsoy, C. R., (1962). “Kıbrıs Müşahedeleri”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: XX, Sayı: 3 – 4, s. 161 – 213, Temmuz – Aralık 1962, Ankara.

Karabulut, Y., (1988). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Turizm”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: XXIII, Sayı: 1 – 2, s. 209 – 236, 1988, Ankara.

Koday, S., (1995). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Yerleşmeler”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi, Sayı: 2, Erzurum.

Koday, Z., (1995). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Türkiye İle Olan Ulaşım Faaliyetlerine Coğrafi Bir Bakış”, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi, Sayı: 2, Erzurum.

Koday, Z., (1995). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletinin Coğrafi Özellikleri”, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi, Sayı: 2, Erzurum.

Koday, Z., (1998). “Kıbrıs’ın Jeopolitik Önemi”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 33, İstanbul.

Koday, Z., (1998). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Doğal Bitki Örtüsü ve Orman Varlığı”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 33, İstanbul.

Koday, Z., (2003). “Kıbrıs’ta Barışa Giden Yolda Güvenlik ve Toprak Sorunu”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Yıl: 10, Sayı: 21, Erzurum.

Koday, Z., (2005), “Kıbrıs’ın Coğrafyasından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 5, Temmuz 2005, Yıl: 3, Genel Kurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Kuşçu, V. ve Çağlıyan, A., (2003). “Ortadoğu Açısından Türkiye’nin Jeopolitik Önemi”, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, S. 131 – 150, Elazığ.

Mor, A. ve Çitçi, M. D., (2006). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Ekonomik Etkinlikler”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 33 – 61, Elazığ.

Tanoğlu, A., (1952 – 1953). “Mısır ve Süveyş Kanalı”, İstanbul Üniv., Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 3 – 4, s. 18 – 47, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1959). “Ortadoğu Memleketlerinin Coğrafi Problemlerine Kısa Bir Bakış”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 18 – 19, s. 137 – 152, 1959, İstanbul.

Tunçdilek, N., (1980). “Kıbrıs Adası’nın Türk Federe Devleti Bölümündeki Fiziki Ortam ve Potansiyeli”. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı: 23, s. 181 – 198, 1980, İstanbul.

Tezler:

Abi, M., (2006). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Tarım Coğrafyası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, Ankara.

Akar, İ., (2011). “Çok Zamanlı Uydu Görüntüleri Kullanılarak Acıgöl (Türkiye) – Urmiye (İran) Göllerinde Su Yüzeyi Değişimleri ve Yakın Çevresinde Arazi Kullanımının Belirlenmesi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, İstanbul.

Araç, T., (1997). “Türk – İslam Ülkelerinde Doğal Gaz Potansiyeli ve Türkiye’deki Kullanımı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997, İstanbul.

Arat, A., (1998). “İslam Ülkelerinde İklim Sınıflandırması”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Avcı, M., (1998). “Ortadoğu’nun Nüfusu”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Ayas, O., (2006). “Lübnan – Türkiye Arasındaki Ticari İlişkiler ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, İstanbul.

Aydınoglu, C., (1998). “Arap Yarımadası’nın Tarihi Coğrafyası”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Babal Koçak, T., (2010). “Ürdün’ün Turizm Coğrafyası”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, İstanbul.

Bayazıt, N. (2009). “Türkiye – Mısır Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, İstanbul.

Bilgili, M., (2006). “Doğu Akdeniz Kıyısında (Suriye, Lübnan, İsrail) Yaşanan Göçler ve Devlet Oluşum Süreçlerine Etkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, İstanbul.

Can, B., (2005). “Suriye’nin Tarımsal Yapısı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005, İstanbul.

Çeker, A. Z., (2010). “Türkiye – Ürdün Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, İstanbul.

Çevik, H., (2008). “Mısır’ın Turizm Coğrafyası”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul.

Çil, B., (2000). “Azerbaycan’ın Kalkınmasında Coğrafi Etkilerin Önemi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000, İstanbul.

Demir, P., (2007). “İsrail’in Tarımsal Yapısı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, İstanbul.

Doğan, M., (2008). “Suriye’nin Nüfus Yapısı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul.

Duman, M., (1998). “Türkiye ve İslam Ülkelerinde Buzlanmanın Hayvancılığa Etkisi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Fırıncı, Ö., (1998). “Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti’nin Coğrafi Etüdü”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Gündüz, A., (2001). “Ortadoğu’da Demiryolu Ulaşımı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, İstanbul.

Gündüz, N., (2002). “Türkiye – Suriye Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, İstanbul.

Gürkaş, B., (2007). “Bölgesel Bir Güç Olarak İran’ın Jeopolitik Konumu”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, İstanbul.

İncedayı, N., (1998). “Türkiye ve İslam Ülkelerinde Rüzgar Enerjisi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, İstanbul.

Karadağ, İ., (2006). “Türkiye – Suudi Arabistan Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, İstanbul.

Kayğusuz, H., (2009). “İran Azerbaycanı’nın Sosyo – Kültürel Yapısı ve Siyasal Coğrafyası”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, Konya.

Keskin, G., (2008). “Amman’ın İklimi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul.

Kırçiçek, A., (2010). “Urmiye Gölü Havzası’nın (İran) Fiziki Coğrafyası”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, İstanbul.

Kıvrak, N., (2009). “Tebriz’de Sanayi ve Sanayinin Çevreye Olan Etkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, İstanbul.

Küçükönder, O., (2007). “Yemen – Türkiye Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, İstanbul.

Mamuk, G., (2008). “İsrail’in Turizm Coğrafyası”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul.

Önge, H., (2002). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Tarım ve Hayvancılığın Ülke Ekonomisine Etkisi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, İstanbul.

Özkan, S., (2010). “Birleşik Arap Emirlikleri’nin Nüfus Yapısı”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, İstanbul.

Sağlam, M. A., (2005). “Türkiye İsrail Ticari İlişkileri”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005, İstanbul.

Savcı, M., (1999). “Ortadoğu’nun Nüfusu”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999, İstanbul.

Şahin, S., (2003). “Basra Körfezi’nin Jeopolitik Önemi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, İstanbul.

Şahin, V., (2001). “Arabistan Yarımadasında Suyun Jeopolitik Önemi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, İstanbul.

Şen, E., (2001). “Ortadoğu’da Şehirler Ve Şehirselleşmelerin Fonksiyonları”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, İstanbul.

Tunç, M., (2005). “Siyasi Coğrafya Açısından Ortadoğu’da Su Sorunu”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005, İstanbul.

Yılmaz, N., (2003). “Cilvegözü Sınır Kapısının Ortadoğu’daki Önemi”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, İstanbul.

Bildiriler:

Akengin, H., (2010). “Irak Tipi Federalizm, Demokratikleşme ve Politik İstikrar (Müzakereci)” Uluslararası Ortadoğu Kongresi – Irak, 10 – 12 Kasım 2010, (International Middle East Congress – Irak), Hatay.

Alagöz, C. A., (1971). “Kıbrıs Tarihine Coğrafi Giriş”, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Kültürü Araş. Enst. Yay. No: 36, Seri: 1, Sayı: A2, Ankara.

Doğanay, H. ve Hayli, S., (2004), “Irak’ın Başlıca Coğrafi Özellikleri ve Petrol Yatakları”, İkinci Ortadoğu Semineri (Dünden Bugüne Irak), 27 – 29 Mayıs 2004, Elazığ.

Koday, Z., (2002). “Kıbrıs’ın Jeopolitik Önemi”, Atatürk Üniversitesi Kültür Merkezi B Salonu, 15.05.2002, Erzurum.

Koday, Z., (2003). “Tarihsel Süreç İçinde Kıbrıs Üzerine Oynanan Oyunlar”, Atatürk Üniversitesi Kültür Merkezi A Salonu, 19.03.2003, Erzurum.

Koday, Z., (2007). “Aridity Problem in Cyprus”, International Conference Environment: Survival and Sustainability 19 – 24 February 2007 (Poster) Nicosi Northern Cyprus.

Diğer Çalışmalar:

Fisher, W. B., (Çev. C. R. Gürsoy), (1981). “Ortadoğu’da Özellikle Türkiye’de Nüfus Sorunları”, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, s. 199 – 205, 1981, Ankara.

Kopp, H. ve Erol, O., (1990). “Tübingen Ortadoğu Atlası (Disiplinlerarası Bir Araştırma Projesi)”, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten, Sayı: 7, s. 159 – 166, 1990, İstanbul.

Zohary, M., (Çev. M. Güngördü), (1993 – 1996). “Ortadoğu’da Pleistosen’deki Bitki Göçleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, s. 123 – 135, İstanbul.

Sonuç

İlk olarak 1900’lü yılların başında kullanılan “Ortadoğu” kavram ve kapsam olarak 2000’li yıllara gelindiğinde hala tam bir netlik kazanmamıştır. Bu belirsizlik ve değişkenlik sadece ülkeden ülkeye değil araştırmacılar arasında da farklılık göstermektedir. Aynı durum coğrafi araştırmalarda da karşımıza çıkmakta ve araştırmacılar “Ortadoğu Coğrafyası” kapsamındaki araştırmalarda farklı ülkeleri dahil edebilmektedir. Bu açıdan bölgenin veya bölgedeki ülkelerin coğrafi açıdan incelenmesinden evvel kapsamı hakkında bir fikir birliğine varılması gerekmektedir. Böylelikle coğrafi araştırmalarda kolaylık ve netlik sağlanacağı gibi sınır ve kapsam konusundaki tutarsızlığın önüne geçilmiş olunacaktır.

Asırlarca Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olmuş çoğu Ortadoğu ülkesiyle ilgili akademik nitelikteki coğrafi araştırmaların geçmişinin bir asrı dahi bulmadığı tespit edilmiş olup yaptığımız bu literatür taraması sonucunda toplam 81 orijinal eserle birlikte (38 tez, 25 makale, 12 kitap ve 6 bildiri) 3 tane de çeviri eserin künyesi tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı Ortadoğu ülkelerinin coğrafyası hakkında çok sınırlı bilgi birikimine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Öte yandan K.K.T.C. ve Kıbrıs Adası’nın bütünü ile birlikte

Suriye, İran ve Irak hakkında nispeten daha zengin bir coğrafi arşive sahip olduğumuzu belirtebiliriz.

Ortadoğu coğrafyasına dikkat çekmeye çalıştığımız bu çalışmada bugüne kadar yapılmış çalışmaları ortaya koyarak yeni çalışmalara yön verebilmek hedeflenmiştir. Belirli aralıklarla bu gibi literatür çalışmalarının orijinal eserler ortaya konabilmesi adına güncellenerek yeniden yayınlanması gerekmektedir. Bununla birlikte gözden kaçırmış olabileceğimiz birtakım eserlerin olabileceğini şimdiden kabul ediyor ve eleştiriler doğrultusunda bu tip çalışmaları daha da eksiksiz hale getirebilmeyi umuyoruz.

Kaynakça

- Anonim, (2011). http://en.wikipedia.org/wiki/Near_East, (Son erişim: 22.07.2011).
- Atalay, İ., (2007). “Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası”, Meta Basım Matbaacılık, s. 448, 2007, İzmir.
- Avcı, S., (2010). “Makaleler Kaynakçası 1 Coğrafya Dergileri”, Elektronik ortam: <http://www.istanbul.edu.tr/turkiyecogrfyasi/pdfs/Kaynakca.pdf> (Son erişim: 22.07.2011).
- Doğaner, S., (1992). “Türk Coğrafya Kurumu Yayınları Bibliyografyası”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 27, s. 215 – 226, 1992, İstanbul.
- Gözenç, S., Günal, N. ve Özdemir, Y., (2006). “Ortadoğu ‘Güneybatı Asya’ Ülkeler Coğrafyası”, Ek-Bil Matbaacılık, s. 224, 2006, İstanbul.
- Karaaslan, T., (2006). “Ortadoğu’nun Coğrafyası”, Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, s. 180, 2006, Ankara.
- Mahan, A. T., (1902). “The Persian Gulf and International Relations”, s. 45, 1902, Londra.
- Özey, R., (2007). “Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya”, Aktif Yayınevi, s. 359, 2007, İstanbul.
- Tunçdilek, N., (1968). “Güneybatı Asya”, Güven Basımevi, İstanbul, II. Baskı: 1968, s. 279, İstanbul.
- Ünlü, M., (1999). “Cumhuriyetin 75. Yılında Marmara Üniversitesi’nde Lisansüstü Coğrafya Eğitimi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Öneri, Sayı: 12, Yıl: 5, s. 219 – 224, Haziran 1999, İstanbul.
- Yalçınlar, İ., (1997). “Osman Sami Öngör (1915 – 1996) Hayatı ve Mesleki Çalışmaları”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 32, 1997, İstanbul.

